

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ЈНУ ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ
ул. „Григор Прличев“, бр. 5, 1000 Скопје, Р Македонија
Централа: +389 2 3114 733 телефон/факс.: +389 2 3 222 225
Електронска адреса: kontakt@imj.ukim.edu.mk
Веб-страница: www.imj.ukim.edu.mk

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ИЗВОР НА ФИЛОЛОШКИ И НА КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

Скопје, 2020

Редакција

д-р Елена Јованова-Грујовска, н. сов./ред. проф. (директор на Институтот)

д-р Лидија Тантуровска, н. сов./ред. проф. (претседател на Одборот)

д-р Катица Трајкова, н. сов./ред. проф. (секретар)

д-р Мери Цубалевска, н. сов./ред. проф.

д-р Елена Стоевска-Денчова, н. сов./ред. проф.

д-р Лилјана Макаријоска, н. сов./ред. проф.

д-р Веселинка Лаброска, н. сов./ред. проф.

д-р Мери Јосифоска, в. н. сор./вонр. проф.

д-р Снежана Петрова-Џамбазова, в. н. сор./вонр. проф.

акад. Јан Соколовски (Вроцлав)

д-р Бранко Тошовиќ (Грац)

д-р Емине Инанир (Истанбул)

д-р Вера Смоле (Љубљана)

д-р Жарко Бошњаковиќ (Нови Сад)

д-р Наталија Бороникова (Перм)

д-р Ален Калајџија (Сараево)

д-р Станислав Станковиќ (Косовска Митровица)

д-р Борјана Прошев-Оливер (Загреб)

Зборник на трудови од Меѓународната научна конференција „Македонскиот јазик – извор на филолошки и на културолошки истражувања“, одржана на 13 и на 14 ноември 2019 година во рамките на Отворените денови на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

811.163.3(082)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција "Македонскиот јазик - извор на филолошки и на културолошки истражувања" (2019 ; [Скопје])

Македонскиот јазик - извор на филолошки и на културолошки истражувања : [зборник на трудови] / Меѓународна научна конференција "Македонскиот јазик - извор на филолошки и на културолошки истражувања" (13 и 14 ноември 2019 година) ; [главен и одговорен уредник Лидија Тантуровска]. - Скопје : Институт за македонски јазик "Крсте Мисирков", 2020. - 402 стр. : илустр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Summary. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-220-069-9

а) Македонски јазик -- Зборници

COBISS.MK-ID 52167173

© Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, 2020

Сите права за ова издание се заштитени со закон. Забрането е копирање, умножување и објавување делови или на целото издание во печатените и во електронските средства за јавно информирање, или друг вид јавна употреба или изведба, без согласност на авторот или на издавачот.

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ИЗВОР НА ФИЛОЛОШКИ
И НА КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

Меѓународна научна конференција
„Македонскиот јазик – извор на филолошки
и на културолошки истражувања“
(13 и 14 ноември 2019 година)

Скопје, 2020

СОДРЖИНА

Борче Арсов	
ПРЕГЛЕД НА НАЈЧЕСТИТЕ ГЛАГОЛСКИ ФОРМИ ЗА ИЗРАЗУВАЊЕ НА МИНАТОСТА ВО ПРВИТЕ ПРЕВОДИ НА НОВИОТ ЗАВЕТ НА СОВРЕМЕН МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НАПИШАНИ СО ГРЧКО ПИСМО.....	11
Мар’јана Барчук-Галик	
КОНЦЕПТ “ВБОЛВАЉНИК” У СЛОВ’ЈАНСКИХ МОВАХ: ПОРОВНЯЈЉНО-ТИПОЛОГЧНИИ АСПЕКТ	25
Родна Величковска	
МУЗИЧКИОТ ЈАЗИК НА ЕДЕН ОД БАЛАДНИТЕ МОТИВИ ВО МАКЕДОНСКОТО ТРАДИЦИОНАЛНО НАРОДНО ПЕЕЊЕ.....	39
Снежана Велковска	
ОНОМАТОПЕЈАТА И ФРАЗЕОЛОГИЈАТА.....	53
Бранислав Геразов, Веселинка Лаброска, Ирена Савицка	
ИЗРАЗУВАЊЕ НА ЛИНГВИСТИЧКИТЕ ФУНКЦИИ ПРЕКУ ИНТОНАЦИЈАТА ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	59
Татјана Гочкова-Стојановска, Елизабета Бандиловска	
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО НЕМАЈЧИН И СТЕПЕНОТ НА УСВОЕНОСТ НА ЈАЗИЧНИТЕ ЗНАЕЊА	71
Марија Гркова	
УСВОЕНОСТА НА ГЛАГОЛСКИОТ СИСТЕМ ВО ПРЕДМЕТНАТА НАСТАВА (КАЈ УЧЕНИЦИТЕ ВО ШТИПСКО)	77
Сашка Грујовска-Миланова	
ЗА УПОТРЕБАТА НА ГЛАГОЛСКИТЕ ВРЕМИЊА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ПРИ РАСКАЖУВАЊЕТО СО НОВИ...	93
Александра Ѓуркова	
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ЈАВНАТА СФЕРА – ЈАЗИЧНИ И ИДЕНТИТЕТСКИ КРИЗИ ВО МАКЕДОНИЈА	103
Светлана Давкова-Ѓоргиева	
ОД ДИЈАЛЕКТНАТА ЛЕКSIKA ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	117

<p>Јасминка Делова-Силјанова ФРАЗЕМИ СО КОМПОНЕНТА НОКОТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ЧЕШКИОТ ЈАЗИК</p>	125
<p>Кристина Димовска ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА ПРЕВЕДУВАЊЕТО „ПОМОРЈАНСКА“ ТЕРМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ...</p>	131
<p>Васил Дрвошанов ИМЕНУВАЊАТА НА <i>БАЧИЛОТО</i> ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ.....</p>	141
<p>Виолета Јанушева МНОЖИНАТА НА ИМЕНКИТЕ ШТО СЕ УПОТРЕБУВААТ САМО ВО ЕДНИНА ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК.....</p>	149
<p>Елена Јованова-Грујовска, Елизабета Кузмановска МЕСТОТО НА ЕКСПРЕСИВНАТА ЛЕКСИКА ВО ИНФОРМАТИВНИТЕ ЕМИСИИ НА ЕЛЕКТРОНСКИТЕ МЕДИУМИ</p>	161
<p>Надежда Јовић ЛЕКСИЧКИ СЛОЈЕВИ У <i>ХИЛАНДАРСКОМ МЕДИЦИНСКОМ КОДЕКСУ</i> (ПРЕПИС XVI ВЕК)</p>	167
<p>Мери Јосифовска СОПСТВЕНИТЕ ИМИЊА ВО РОМАНОТ ЗА ДЕЦА „ГОЛЕМИ И МАЛИ“ ОД БОШКО СМАКОСКИ.....</p>	177
<p>Бобан Карапејовски, Марија Пандева ДИРЕКТНОТО КАЖУВАЊЕ СО МИНАТО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ (врз материјали од творештвото на Блаже Конески)</p>	183
<p>Масіеј Kawka КОНЦЕПТОТ <i>ТАТКОВИНА</i> ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....</p>	193
<p>Јана Кузманова ПРЕТСТАВУВАЊЕ НА ГРАМАТИЧКИТЕ КОНСТРУКЦИИ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ПРЕКУ КОНТЕКСТНО-СЛОБОДНИ ГРАМАТИКИ И ПРИМЕНИ.....</p>	199
<p>Лилјана Макаријоска, Бисера Павлеска-Георгиевска ЛЕКСИЧКАТА СИНОНИМИЈА ВО СРЕДНОВЕКОВНИТЕ МОЛИТВЕНИЦИ</p>	207

Лилјана Макаријоска, Мери Цубалевска ЛЕКСИКАТА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ИВАН ЧАПОВСКИ	223
Јордана Марковиќ НОМИНАЦИЈА УЧЕСНИКА У СВАДБЕНИМ ОБИЧАЈИМА У СРПСКОМ И МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ	235
Наташа Миланов О ПОЛИСЕМИЧНИМ ГЛАГОЛИМА КОЈИМА СЕ ПРИМАРНО ОЗНАЧАВА ПЕРЦЕПЦИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – СТАЊЕ У ДЕСКРИПТИВНОМ РЕЧНИКУ И САВРЕМЕНОМ ЈЕЗИКУ	253
Емил Ниами ТИ VS. ВИЕ – ЕТИКЕЦИЈАТА ПРИ КОМУНИКАЦИЈАТА ВО СОВРЕМЕНОТО МАКЕДОНСКО ОПШТЕСТВО	263
Билјана Никовска МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА ИМИЊАТА НА ЛИКОВИТЕ НА БИАТРИКС ПОТЕР	269
Виолета Николовска ЈАЗИЧНА (НЕ)ПИСМЕНОСТ	279
Димитар Пандев ЈАЗИЧНИТЕ ЗАЛОЖБИ НА КОДИФИКАТОРИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	289
Искра Пановска-Димкова АКЦЕНТСКИТЕ ЦЕЛОСТИ ОД ДВА ПОЛНОЗНАЧНИ ЗБОРА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК.....	303
Катерина Петровска-Кузманова ЗАСТАПЕНОСТА НА ИСТРАЖУВАЊАТА ЗА ЈАЗИКОТ ВО СПИСАНИЕТО „МАКЕДОНСКИ ФОЛКЛОР“	313
Снежана Петрова-Џамбазова КАТЕГОРИЈАТА ВИД ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И СОВРЕМЕНАТА УПОТРЕБА НА ВИДСКИТЕ ПАРОВИ ВО МЕДИУМИТЕ.....	325

Милица Стојановић	
СЕМАНТИКА ГЛАГОЛА СА ПОЧЕТНИМ МОРФЕМСКИМ СЕГМЕНТОМ <i>ОБЕЗ-</i> У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	331
Вера Стојчевска-Антиќ	
СЛОВЕНСКОТО РАКОПИСНО НАСЛЕДСТВО ОДРАЗЕНО ВО ПОВЕЌЕ РАЗНОРОДНИ ТЕКСТОВИ	343
Лидија Тантуровска	
НЕШТО ЗА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА ПО ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД ДРУГИТЕ ЗАЕДНИЦИ (ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ) – размислувања и предлози	351
Ленка Татаровска	
СУШТИНАТА НА ЈАЗИКОТ ВО СВЕТОТ НА МАРКО ЦЕПЕНКОВ	357
Марија Томанова	
ЗНАЧАЈ МАКЕДОНСКОГ ЈЕЗИКА У 21. ВЕКУ (Измеѓу чекића и наковња)	365
Alen Kalajdžija	
BOSANSKE BLASFEMIČNE RIJEČI I IZRAZI PREMA RAZUMIJEVANJU ABDULVEHABA ŽEPČEVIJE ILHAMIJE U DJELU <i>TUHFETUL-MUSALLIN</i> <i>VE ZUBDETUL-HAŠ'IN</i>	375
Tomislav Longinović	
JEZIK I NACIJA: OD IDENTITETA DO APSURDA	385
Maria Stryszewska	
PRZYMIOTNIKI OD NAZW BOTANICZNYCH W JĘZYKU POLSKIM, MACEDOŃSKIM I ROSYJSKIM	389

Сашка ГРУЈОВСКА-МИЛАНОВА
Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје
Скопје

ЗА УПОТРЕБАТА НА ГЛАГОЛСКИТЕ ВРЕМИЊА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ПРИ РАСКАЖУВАЊЕТО СО НОВИ

Апстракт: Македонскиот јазик спаѓа во јазиците во кои евиденцијалноста може да се маркира, покрај со лексички, и со граматички јазични средства. Граматичките морфеми, со кои се маркира евиденцијалноста во македонскиот јазик, истовремено ја означуваат и граматичката категорија време. Дел од наставките за глаголските времиња се користат како евиденцијални маркери за означување засведочени дејства, а дел од нив како евиденцијални маркери за означување незасведочени дејства. Посебен вид маркери за евиденцијалност се јазичните средства со кои се означува раскажувањето со нови. Во трудот се разгледува дали во македонскиот јазик при раскажувањето со нови се употребуваат глаголските времиња што се користат за раскажување засведочени настани или глаголските времиња што се користат при прекажување незасведочени настани.

Клучни зборови: евиденцијален маркер, глаголско време, сон.

Под поимот *евиденцијалност* во лингвистиката се подразбира семантичка категорија која упатува на изворот на информацијата врз која се темели определен исказ. Евиденцијалноста може да се означи со лексички или со граматички средства (Diewald/ Smirnova 2010: 1). Во сите јазици во светот постојат лексички маркери за евиденцијалност, како глаголи, модални зборови, прилози итн. Јазиците се разликуваат по бројот и видот на лексичките маркери за евиденцијалност. Во дел од јазиците во светот, покрај лексичките, се користат и граматички маркери за евиденцијалност. Во оваа група влегуваат различни граматички морфеми: афикси, клитики или честички, со кои во некои јазици освен евиденцијалност истовремено се означуваат и други граматички категории, најчесто глаголско време (сп. Aikhenvald 2004). Во овој труд се задржуваме на граматичките маркери за евиденцијалност.

Изворите на информацијата, кои се маркираат во различни јазици во светот, може да се поделат, пред сè, во две групи – засведоченост и незасведоченост. Под засведочени дејства најчесто се подразбираат дејства што говорителот ги восприемил со некое од сетилата. Групата незасведоченост обично опфаќа инференцијалност или прекажаност. Инференцијата може да се базира врз основа на знаење, визуелен доказ итн. Кога се прекажува може да се

парафразира или да се цитира. Во зависност од бројот и видот на маркираните извори во јазиците постојат различни типови евиденцијални системи.

Посебен вид извор на информација се соновите. Изборот на граматичките маркери за евиденцијалност во исказите во кои се раскажуваат сонови зависи, пред сè, од културата на говорителите на одреден јазик (Aikhenvald 2004: 344–347). Ако во некоја култура соновите се сметаат за дел од секојдневниот живот и дејствата во соновите се доживуваат како реални, говорителите ги користат граматичките маркери за засведочени дејства при раскажувањето сонови (пр. во ванкаско-кечуанскиот јазик). Ако соновите се гледаат како нешто натприродно и нереално, при раскажувањето се користат граматичките маркери за незасведочени дејства (пр. во источноерменскиот јазик). Боас (Boas 1910: 496) документира посебен граматички маркер за раскажување сонови во јазикот на племето Квакиутл. Во овој труд ќе разгледаме во која група јазици спаѓа македонскиот јазик, односно дали при раскажувањето сонови се користат маркерите за засведоченост или маркерите за незасведоченост.

Македонскиот јазик се вбројува во јазиците кои имаат граматички маркери за евиденцијалност. Се работи за граматички морфеми со кои, покрај евиденцијалност, се маркираат и граматичките категории време, лице, број, начин и залог. Всушност, станува збор за граматичките морфеми со кои се градат формите на глаголските времиња во индикатив актив. Евиденцијалното значење кај овие граматички морфеми се развило секундарно.

Во македонскиот јазик постојат неколку евиденцијални системи. Се задржуваме на евиденцијалниот систем кај минатите времиња, бидејќи при раскажувањето сонови, настаните од сонот се претставуваат како дејства од минатото. Фридман (Friedman 2003: 194) го опишува овој евиденцијален систем. Од една страна се формите за минато определено време со кои се означуваат засведочени дејства, а од друга страна се формите за минато неопределено време¹ со кои се маркираат незасведочени дејства. Дополнително, во рамките на овој евиденцијален систем влегуваат и *има*-конструкциите, кои, во зависност од формата на помошниот глагол *има*, може да служат за означување засведочени или незасведочени дејства. Во овој труд *има*-конструкциите ќе ги разгледуваме во рамките на минатото определено т. е. минатото неопределено време, соодветно. Според класификацијата на Ајкенвалд (Aikhenvald 2003), евиденцијалниот систем кај минатите времиња во македонскиот јазик е од тип *A1. Засведоченост̄ – незасведоченост̄*, односно од тип *A1. Од ѓрва рака – не од ѓрва рака*, според поновата класификација (сп. Aikhenvald 2004).

Фридман (Friedman 2003: 210) укажува дека во македонскиот јазик дејствата од соновите обично се претставуваат како засведочени, но смета и

¹ Категоријата *вид* не влијае на евиденцијалноста. Затоа, во овој труд се користи терминот *минато о̄пределено време* и за минатото определено свршено и за минатото определено несвршено време, а терминот *минато неопределено време* ги опфаќа и минатото неопределено свршено и минатото неопределено несвршено време.

дека постои можност за употреба на граматичките маркери за незасведоченост при раскажувањето сонови кога говорителот сака да се дистанцира. Се чини дека во македонскиот јазик постои слобода во изборот на граматичките маркери за евиденцијалност при раскажувањето сонови. Врз основа на корпус составен од објави на форумот на веб-страницата srnobelo.com во кои членовите на форумот раскажуваат сонови, ќе ја разгледаме употребата на минатите времиња и ќе истражиме дали, сепак, македонските говорители користат и други времиња, односно други граматички маркери за евиденцијалност при раскажувањето сонови и дали постојат тенденции во изборот на глаголското време.

Во периодот од 2 март 2012 до 18 април 2019 година на форумот на оваа веб-страница споделени се 514 објави. Во 205 од нив членовите на форумот раскажуваат свои или поретко туѓи сонови, а останатите 309 објави содржат толкувања на раскажаните сонови и дополнителни коментари. Членовите на форумот ги раскажуваат соновите на различни начини. Понекогаш поставуваат прашања како „Што значи ако сонуваш...“, во некои објави ја користат синтагмата „во сонот“, дел од објавите почнуваат со глаголот *сонува* во прво лице еднина во минато определено, минато неопределено или сегашно време, а понекогаш членовите директно го раскажуваат сонот без никаков вовед. Можно е начинот на раскажување сон да влијае на изборот на глаголското време, така што во овој труд ги разгледуваме само објавите во кои раскажувањето на сонот започнува со глаголот *сонува* во прво лице еднина минато определено несвршено време во комбинација со сврзникот *дека* или со сврзникот *како*. Објавите на членовите на форумот се преземени во оригинал. Правописните, граматичките и лексичките грешки не се коригирани. Дополнителните прашања и коментари на раскажувачот пред или по описот на сонот не се наведени.

Корпусот опфаќа 28 примери во кои раскажувањето на сонот започнува со „сонував дека“ и 38 примери во кои раскажувањето започнува со „сонував како“. Дел од објавите содржат само една реченица, а дел се составени од повеќе реченици. Понекогаш раскажувачот користи само едно време, а понекогаш две или три. Членовите на форумот при раскажувањето сонови очекувано ги употребуваат минатото определено и минатото неопределено време или соодветните *има*-конструкции, а дополнително се појавува и сегашното време. Во продолжение се разгледува нивната употреба при раскажувањето сонови. Употребата на сегашното време во рамките на *да*-конструкциите не влегува во анализата, како и употребата на различни глаголски времиња при директен говор или прекажување туѓи зборови во рамките на сонот.

Анализата на корпусот покажува дека во четири објави при раскажувањето на сонот употребено е само минатото определено време. Во две објави раскажувањето започнува со „сонував дека“ (1) и во две со „сонував како“ (2). Дополнително, документирана е уште една објава со „сонував како“ во која раскажувањето почнува во минато определено време, но во продолжение, освен ова време, употребено е и сегашното време (3). Една од

секундарните функции на сегашното време е означување минатост, а во примерот (3) раскажувачот е и вршител на дејствата во сонот, така што станува збор за претставување на настаните од сонот како засведочени минати дејства. Употребата на сегашното време „придонесува за поживо, посликовито претставување на дејството“ (Саздов 2008: 57). Конески (1982: 414) укажува и дека „во ваква употреба сегашното време се јавува и во комбинација со минатите времиња“. Може да се заклучи дека авторот на оваа објава и авторите на четирите објави, во кои е употребено само минатото определено време, дејствата од сонот ги претставуваат како засведочени.

- 1) *Сонував дека ѝребаше да одам за Германија, и барав авионски карџи [...]* (Kitty, 19 декември 2012)
- 2) *Сонував како косаџа ми беше сџлеџена во џлеџенки и јас ја оџџеџелував.* (MMMMM, 7 февруари 2014)
- 3) *Сонував како бев на едно убаво месџо. Извори беа, дрвени мосџови и јас бев доџговорена со дечко ми да се најдеме џаму.. Коџа се симнав од скалџџе на кошоџ сџоееше мој школки друџар од основно и еден џџџ џџџо ме маниџачи. Беа засџананџџи еден до друџ и не можев да џоминам.. Го фаџџив џџој маниџакоџ за џоловика као „извини да џројдам,, и ми ја сџџисна ракаџа и ме џушна.. Јас уџорно беџам од неџо ама не можам да избеџам.. А цело време сум исџлашена. После се џрџнав, џо земав џел в рака да се јавам и џак доџде џозади мене и ме џушна.. Се расџравав џо џрашав да ми каже искрено дали некоџаш сакал да има неџџо со мене и зоџџо џо џрави ова. Неосџварена желба сум му била на џџџџџџи и џочна да се расџрава со мене ама се беше џџолку реално џџџо сџанав исџлашена [...]* (●Untouchable°, 2 септември 2015)

Во 16 примери со „сонував дека“ и во 13 примери со „сонував како“ раскажувањето на сонот започнува во минато неопределено време. Во девет од примерите со *дека* (4) и во седум од примерите со *како* (5) раскажувачот го користи само минатото неопределено време, т. е. евиденцијалните маркери за незасведоченост, и на тој начин се дистанцира од дејствата од сонот. Во најголем дел од нив сонот е расказан во една сложена реченица. Во останатите седум примери со *дека* (6) и во четири примери со *како* (7), по зависната реченица со минато неопределено време, раскажувањето продолжува во минато определено време. Во два од овие примери со *дека*, раскажувачот на крајот повторно го употребува минатото неопределено време. Објавите во кои се употребени и двете минати времиња најчесто содржат неколку реченици. Се чини дека должината за раскажувањето на сонот влијае на употребата на минатите времиња. Колку е подолго раскажувањето, толку е поверојатно, по минатото неопределено време, да се употреби и минатото определено време. Во корпусот се појавува и еден пример со „сонував како“ во кој, освен минатото неопределено време, употребено е и сегашното време и уште еден пример во кој, покрај минатото неопределено време во зависната реченица по сврзникот

како, употребени се сегашното и минатото определено време. И во двете објави сегашното време е употребено со значење минатост и раскажувачот користи неколку реченици за да го опише сонот. Корпусот покажува дека во малку повеќе од половина од примерите во кои по воведното „сонував дека“ т. е. „сонував како“ се употребува минатото неопределено време, раскажувачите го претставуваат целиот сон како незасведочено дејство. Во останатите примери раскажувачите ги употребуваат и маркерите за незасведоченост (морфемите за минато неопределено време) и маркерите за засведоченост (морфемите за минато определено време или поретко морфемите за сегашно време со значење минатост). Оваа група раскажувачи, од една страна, на почетокот покажуваат дека за нив соновите не се дел од реалноста, но од друга страна, претставуваат дел од дејствата во сонот како засведочени.

- 4) *сонував дека сум се оженил* (Y1K991, 20 јули 2012)
- 5) [...] *сонував како сум била невестџа ама фусџаноиџ ми бил џола бел џола црн [...]* (toseemi, 4 јануари 2016)
- 6) *Сонував дека сум украла џлави џаџиџи од една друџарка. После коџа дозна ми џи зеде и се чувсџував некако џониџено. [...]* (Pisoi, 9 јуни 2014)
- 7) *Сонував синоќа како сум оџиџиол во Америка да џо заџознаам и во живо девоџчеџо шџо џо заџознав на една иџра и се си одеше нормално се заџознавме, се шеџавме ова она... [...]* (VanHelsing, 11 октомври 2013)

Во корпусот документирани се 10 примери со „сонував дека“ и 22 примери со „сонував како“ во кои раскажувањето на сонот започнува во сегашно време. Во три објави со „сонував дека“ (8) и во осум објави со „сонував како“ (9) целиот сон е раскажан во сегашно време и е претставен како засведочен настан. Во останатите објави раскажувањето продолжува во минато време. Во една објава со „сонував дека“ (10) и во седум објави со „сонував како“ (11), по сегашното време, употребено е минатото определено време. И во овие примери раскажувачите ги претставуваат соновите како засведочени дејства. Во пет објави, по сегашното време, раскажувачот го употребува минатото неопределено време. Четири од нив започнуваат со „сонував дека“ (12), а една со „сонував како“ (13). Четири од овие примери се објавени од истиот член на форумот, така што постои можност да станува збор за комбинација на времиња што се појавува ретко при раскажувањето сонови. Во три објави со „сонував дека“ (14) и во шест објави со „сонував како“ (15), по сегашното време, употребени се и минатото определено и минатото неопределено време. Овие примери со „сонував како“ се напишани од два члена на форумот кои имаат многу објави на форумот и честопати користат неколку времиња при раскажувањето сонови, независно од тоа на кој начин го започнале раскажувањето. Се чини дека и оваа комбинација на времиња при раскажувањето сонови е ретка и постои можност да е карактеристична само за мал број раскажувачи. Како кај примерите во кои по „сонував дека“ т. е.

„сонував како“ е употребено минатото неопределено време, и кај примерите со сегашно време на почеток должината на раскажувањето игра улога во изборот на глаголските времиња. Ако раскажувањето е подолго, поверојатно е раскажувачот да употреби повеќе времиња.

- 8) *Сонував дека сум на насий, во кал и иџјам бисџра вода и го чекам. Му се јавувам на џелефон, а џој ми вели дека е во Германија и нема да дојде...* (Prashina, 12 август 2014)
- 9) *Сонував како ме бркааџ сџари луѓе и духови?* (BlackTulip, 27 април 2013)
- 10) [...] *Сонував дека некаде сум во сџрансџво и некоја жена ко џиџанка ми даваше да џробувам некои нови фусџани ориенџални,со џарички...ама ние еден не ми се свиџаше и викам не кџувам немам џари извини,а она џолку навалуваше да кџам шџо на крај ми вика ако немаш џари од каде џари за џолку скаџ џелефон, џелефоноџ ми беше сџавен ко на судче едно и одма с го собрав да не ми го украде,и ја излажав дека џоклон ми бил.* (JaMi, 24 јули 2014)
- 11) *сонував како јас и мојоџ џарџнер сме во џородилишџе,имаше многу бебиња но не убави и болни,одеднаш јас седнав на еден креветџ и несакајки наседнав едно од бебињаџа... [...]* (gabi96, 1 јули 2016)
- 12) *Сонував дека маж ми и синчеџо џовракааџ а јас само бесџомошно сум џи џледала.* (MoonFairy, 27 април 2013)
- 13) *Сонував како една девојка која мн мн не ја мирисам :) носи џоклон на мојоџ џарџнер и џоа џенџерче (жими се) и некоја карџичка и како демек си се смееле и ја чиџале карџичкава. И од коџа она си заминала џарџнеров мене ми рекол џџирам : сџџе знаеме дека си добра и фер и до коџа ќе џрџиш џледаш ека во фаџа џи џлеска [...]* (BlackTulip, 7 октомври 2014)
- 14) *Сонував џрво дека некоја девојка во соноџ моја џријаџелка џуби нејзино куче роџвајлер, и мене ми било сџрав од кучево но сум земала некоја свирка и сум џочнала да го барам кучево низ улици, и барам барам, и ко шџо сџоов едно време некое куче друџо дошло и ми се качило на џрб и сум си го зела и сум џочнала да џлачам* (BlackTulip, 17 октомври 2014)
- 15) *Сонував како џалам свеки но еднаџа ми изџасна исе скрши и џак сум ја џалела [...]* и сум се молела на го сџод (natnat, 27 септември 2014)²

Анализата на корпусот покажува дека во македонскиот јазик постои слобода во изборот на глаголските времиња, односно маркерите за

² Во корпусот примерот е напишан на латиница (*Sonuvav kako palam sveki no ednata mi izgasna ise skrsi i pak sum ja palela [...] i sum se molela na gospod*).

евиденцијалност при раскажувањето сонови. Може да се користат само маркерите за засведоченост, само маркерите за незасведоченост или двата вида маркери истовремено. Ако говорителот сака да ги претстави дејствата од сонот како засведочени, ги употребува минатото определено или сегашното време. Корпусот покажува дека раскажувачите многу ретко го користат само минатото определено време. Почесто го раскажуваат целиот сон во сегашно време или го започнуваат раскажувањето во сегашно, а го довршуваат во минато определено време. Во околу петтина од примерите со „сонував дека“ и во речиси половина од примерите со „сонував како“ при раскажувањето на сонот употребени се само маркери за засведоченост. Кога говорителот сака да ги претстави дејствата од сонот како незасведочени, го употребува минатото неопределено време. Во четвртина од примерите со „сонував дека“ и во речиси петтина од примерите со „сонував како“ раскажувачите ги користат само маркерите за незасведоченост. Во останатите примери, повеќе од половина од примерите со „сонував дека“ и околу третина од примерите со „сонував како“, употребени се и маркери за засведоченост и маркери за незасведоченост. Впечатливо е дека во најголем дел од овие примери раскажувањето на сонот е долго. Изгледа дека ако раскажувањето на сонот е подолго, веројатно е раскажувачот да ги употреби и маркерите за засведоченост и маркерите за незасведоченост. Можноста за мешање на двата вида маркери за евиденцијалност при раскажувањето еден сон покажува слобода во изразувањето и лична (индивидуална) несигурност околу засведоченоста на сонуваниите настани. Делумно, можеби станува збор за приближување до поомилените и дистанцирање од немилите случувања во сонот.

Се чини дека и изборот на „сонував дека“ или „сонував како“ влијае на употребата на маркерите за евиденцијалност при раскажувањето на сонот. Ако раскажувањето започне со „сонував дека“, постои голема веројатност дека ќе бидат употребени и маркерите за засведоченост и маркерите за незасведоченост. Ако раскажувањето започне со „сонував како“, најголема е веројатноста да бидат употребени само маркери за засведоченост.

Корпусот покажува дека, освен на употребата на глаголските времиња низ целото раскажување на сонот, изборот на воведното „сонував дека“ или „сонував како“ влијае и на изборот на глаголското време што се употребува во рамките на првата зависна реченица. Во повеќе од половина од примерите со „сонував дека“ и во малку повеќе од третина од примерите со „сонував како“ раскажувањето на сонот започнува во минато неопределено време, а во повеќе од половина од примерите со „сонував како“ и во малку повеќе од третина од примерите со „сонував дека“ раскажувањето започнува во сегашно време. Може да се заклучи дека најголема е веројатноста раскажувачот по воведното „сонував дека“ да го употреби минатото неопределено време, а по „сонував како“ сегашното време.

Во овој труд покажавме дека говорителите на македонскиот јазик ги користат и маркерите за засведоченост и маркерите за незасведоченост при раскажувањето сонови. Изборот на маркерите за евиденцијалност зависи од желбата на говорителот да ги претстави дејствата од сонот како засведочени

или да се дистанцира од кажаното. Дополнително, постојат тенденции во изборот на маркерите за евиденцијалност во зависност од начинот на раскажување на сонот – со „сонувал дека“ или „сонувал како“. Останува во иднина да се разгледа употребата на маркерите за евиденцијалност во примери кога раскажувањето на сонот започнува на друг начин, како и да се спореди употребата на маркерите за евиденцијалност и во некој друг корпус.

Корпус

<https://forum.crnobelo.com/threads/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8.1125/>

Resümee

Das Mazedonische zählt zu den Sprachen, in denen die Kategorie Evidentialität nicht nur mit lexikalischen, sondern auch mit grammatischen sprachlichen Mitteln markiert werden kann. Die sog. grammatischen Evidentialitätsmarker im Mazedonischen sind gleichzeitig grammatische Morpheme zur Bildung von Tempora. Einige von ihnen dienen zur Bezeichnung bezeugter Geschehnisse und einige zur Bezeichnung nicht bezeugter Geschehnisse. Der Untersuchungsgegenstand dieses Artikels sind die grammatischen Evidentialitätsmarker im Mazedonischen, die beim Nacherzählen von Träumen verwendet werden. Die Analyse des ausgewählten Korpus zeigt, dass im Mazedonischen eine gewisse Freiheit im Gebrauch der grammatischen Evidentialitätsmarker beim Nacherzählen von Träumen besteht. Man darf die Evidentialitätsmarker für bezeugte Geschehnisse (grammatische Morpheme zur Bildung von Präsens, Imperfekt und Aorist), die Evidentialitätsmarker für nicht bezeugte Geschehnisse (grammatische Morpheme zur Bildung von Perfekt) oder beide verwenden. Die Mischung der beiden Arten von Evidentialitätsmarkern zeigt oft die persönliche Unsicherheit des Erzählers in Bezug auf die Bezeugtheit der Geschehnisse im Traum. Manchmal werden beide Arten von Evidentialitätsmarkern verwendet, um Annäherung an die beliebten und Distanzierung von den unbeliebten Geschehnissen im Traum zu zeigen. Zusätzlich werden anhand des Korpus Tendenzen im Gebrauch der Evidentialitätsmarker abhängig von der Art und Weise, wie der Sprecher beginnt, den Traum nachzuerzählen, festgestellt, d. h. ob das Nacherzählen mit *sonuvav deka* 'Ich träumte, dass' oder mit *sonuvav kako* 'Ich träumte, wie' anfängt.

Литература

Бојковска Стојка; Минова-Гуркова Лилјана; Пандев Димитар; Цветковски Живко. 2008. *Општинска граматика на македонскиот јазик*. Скопје: Просветно Дело.

Гајдова Убавка; Лаброска Веселинка. 2010. „За евиденцијалноста во македонскиот јазик“. *Македонски јазик LXI*, 53–58.

Конески Блаже. 1982. *Грамајика на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Култура.

Макарцев М. М. 2014. *Эвиденцијалност во просторството на балканскиот текст*. Москва/Санкт-Петербург: Нестор-История.

Минова-Гуркова Лилјана. 2000. *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор.

Петроска Елена. 2009. „За таканаречената прекажаност во македонскиот и во бугарскиот јазик“. *Реферати на македонските слависти за меѓународниот славистички конгрес во Охрид 2008*. Скопје, 269–278.

Саздов Симон. 2008. *Современ македонски јазик 2*. Скопје: Табернакул.

Aikhenvald Alexandra Y. 2003. „Evidentiality in typological perspective.“ In: Alexandra Y. Aikhenvald/R. M. W. Dixon (eds.) *Studies in Evidentiality*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1–32.

Aikhenvald Alexandra Y. 2004. *Evidentiality*. Oxford: University Press.

Boas Franz. 1910. *Kwakiutl. An Illustrative Sketch*. Washington: Government Printing Office.

Cohen Genna; Chuakaw Carlene; Small Josephine. 2010. „Waking the Language of Dreamers: A Survey of Evidentiality in Dreams“. In: Tyler Peterson/Uli Sauerland (eds.) *University of British Columbia Working Papers in Linguistics*. Volume 28. Evidence from Evidentials. Vancouver, 41–74.

Diewald Gabriele; Smirnova Elena. 2010. „Introduction. Evidentiality in European languages: the lexical-grammatical distinction“. In: Gabriele Diewald/Elena Smirnova (eds.) *Linguistic Realisation of Evidentiality in European Languages*. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1–14.

Friedman Victor A. 1986. „Evidentiality in the Balkans: Macedonian, Bulgarian, and Albanian“. In: J. Nichols/W. Chafe (eds.) *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Norwood, NJ: Ablex, 168–187.

Friedman Victor A. 2003. „Evidentiality in the Balkans with special attention to Macedonian and Albanian.“ In: Alexandra Y. Aikhenvald/R. M. W. Dixon (eds.) *Studies in Evidentiality*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 189–218.